

GÁRDONYI GÉZA: IDA REGÉNYE

**MÖRK
LEONÓRA**
írása

Némelyik nő mind egyforma – legyintett megadóan az oktatónk 19. századi magyar irodalom szemináriumon, amikor kiderült, Gárdonyi írásai közül melyiket szereti a legjobban csupa huszonéves diáklányból álló hallgatósága. Nem az Egri csillagokat, nem is az Isten rabjait, amelyik Szerb Antal szerint az író legjobb műve, hanem az Ida regényét.

Több könyves blogot és oldalt követek, és feltűnt, hogy a szerzők többsége elsősorban frissen megjelent köteteket olvas. Ez jó hír, a magyar könyvszakmára, különösen ilyen vírusos időkben, ráfér a támogatás, én azonban, a bloggerektől eltérően, gyakran veszek le klasszikusokat a polcra. Egyfajta biblioterápiaként használom őket: elgondolkodom, az adott hangulatomhoz mi illene, és abba kezdek bele újra. A bloggerek azt is nehezményezni szokták, ha valaki „spoilerезik”, vagyis elárulja a cselekmény egy-egy kulcsmozzanatát, engem viszont egyáltalán nem zavar, hogy már ismerem a végkifejletet. Számomra a klasszikusokban nem (vagy nem csak) az a lényeg, az író mit ír, hanem az, hogy hogyan.

ADY IS NAGYRA BECSÜLTE

Gárdonyit is azért szeretem (azért is), amit nálam sokkal ihletettebben fo-

galmazott meg róla Ady a Nyugatban: „Soha és senki ilyen könnyen, ilyen összetett filozófiával, ilyen kedvesen magasról, ilyen poétasággal magyarul nem mesélt, mint a legújabb Gárdonyi.” Ezt ugyan a novelláiról írta, nem az Ida regényéről, de arra is érvényes. Sokadszorra olvasva is lenyűgöz, ahogyan néhány sajátos jelzővel és szófordulattal olyan elevenen fest le alakokat, mintha az Ida regénye férfi főszereplőjéhez hasonlóan ő is a müncheni festőakadémia egyik tehetséges hallgatója lett volna. „Jolán akkor már húszéves volt, afféle túrós csuszán gömbölyödött, egészséges, piroszörke falusi kisasszony.” A cselédlány udvarlója „úgy néz mindig, mint az ijedt ló”. Az egyik festőné „ballonkeblű”, a másik „egérszemű”, Csaba egyik kollégája „zsiráfnyakú”. A bánatos Ida „ült és bámuldozott maga elé, mint a szárnyacsüggedt hattyú”. A bécsi utcán felbukkan egy „kis tücsök cilinderes úr”, míg a klostromban, ahol az igazgató egy grófné méltóságteljes lánya, „a legfincározóbb természetű lányok is, ha valamit sértőnek érznek, egyszerre úgy néznek, elnyílt szemmel, pillantástalan nézéssel, hogy rezeg belé a szemük bogara”. Ez az a nyelv, amelyről akkor is felismer-

„Jólesik olvasni egy olyan korról, amikor a kultúra közügy volt.”

ni Gárdonyit, ha nem nézzük meg a kezünkbe került könyv tábláját.

Az Ida regénye először a Pesti Hírlapban jelent meg folytatásokban, és ez érződik a szerkezetén: kétszer indul el a történet, mindkétszer más szemszögből. Elsőként a festőművész Csabát ismerjük meg, aki pillanatnyilag épp újságíróként dolgozik, és mindenáron pénzt kell szereznie, hogy megmentse a húga lába alól kicsúszni készülő családi birtokot. Jobb megoldás híján jelentkezik egy gazdag menyasszonyt kínáló házassági hirdetésre (a valóságban egy ilyen hirdetés ihlette a regényt), és a leendő apósával való találkozásakor gyanakodva végigvesz egy checklistát, vajon mi

baja lehet a kisasszonynak, amiért ilyen módon akarják férjhez adni.

- És nem nézik anyámnak?
 - Tizenkilenc éves.
 - Nem vak?
 - Még tán sötétben is lát.
 - Nem púpos?
 - Egyenes, mint a lénia.
 - Nem sánta?
 - Úgy jár, mint valami huszártiszt.”
- Jellegzetesen gárdonyis párbeszéd ez, amin az olvasó rendkívül jól szórakozik, Csaba kevésbé.

A második részben aztán színre lép a címszereplő, Ó Ida, aki szép, okos és melegszívű, bár több mint tízéves klastromi nevelés után némiképp előítéletes, például nem akar a falusi zsidónál szobát bérelni („A szoba nem zsidó. A szoba: szoba” – teszi helyre a férje), vagy nem hajlandó látogatóba menni ahhoz a baráti házaspárhoz, akiről kiderül, hogy papír nélkül, „bűnben” élnek együtt. A lány csak nyűg hamar özvegyen maradt, szoknyapécér apja nyakán, ezért Ó papa előbb az apácákhoz járhatja, majd mielőtt onnan távoznia kell, rövid úton férjhez adja. Így kerül össze ez a két, alapvetően rokonszenves, de súlyos csomagot cipelő ember, és kezdi el közös életét Münchenben, ahová a festői ambíciókat dédelgető férj viszi ifjú feleségét. Számomra az alapsztori mellett a történet egyik legérdekesebb vonulata ennek a müncheni magyar festőkolóniának a bemutatása, amely valóban létezett, és ahol olyan nagyszerű művészek tanultak, mint Szi-nyei-Merse Pál, Székely Bertalan, Csók István vagy Ferenczy Károly. Jólesik legalább könyvben olvasni egy olyan korról, amikor a kultúra közügy volt, amikor nagy érdeklődésre számot tartó kulturális eseménynek számított, ha bemutatkozott egy-egy fiatal tehetség, vagy a már neves művészek kiállították új alkotásaikat.

SZERELMI VAGY ELRENDEZETT HÁZASSÁG

Emlékszem, újságíró-iskolás koromban Popper Péter (akinek a pszichológiaóráira mindig azok az évfolyamtársaink is beültek, akiknek ez a tárgy nem is szerepelt a tanrendjében) az egyik előadásán kifejtette, az

indiai, előre elrendezett házasságok azért bizonyulhatnak gyakorta tartósabbnak az európaiaknál, mert a mi romantikus kultúránkban a párok általában akkor állnak az anyakönyvvezető elé, amikor a legjobban tombol közöttük a szerelem. A csúcsról pedig, mutatott rá Popper tanár úr, logikusan már csak lefelé vezet az út. Ezzel szemben az indiai párok a nulláról indulnak, ezért ha nem ellenszenvesek egymásnak, és mindkettejükben él az elhatározás, hogy ez a házasság márpedig működni fog, akkor elindulhatnak felfelé az érzelmi létrán, és megszerethetik egymást.

Ida és Csaba azonban nem a nulláról, hanem erős mínuszról indul, hiszen mind a ketten kényszerként élik meg egymáshozláncoltságukat, és innen nehéz nyerni. Hogy mégis sikerül, és mi, olvasók ezt el is hisszük, az Gárdonyinak köszönhető, aki megint csak Münchenben iskolázott festőművészhez illő, finom ecsetvonásokkal ábrázolja lassan ébredő érzelmeiket. Hiszen alapvetően nyitottak lennének ők egy kapcsolatra, Ida gyerekkora óta arra vágyik, hogy végre valaki szeresse (ha már az apja nem tette), és ő is úgy szerethessen valakit, ahogyan azt Petőfi verseiből tanulta. Csaba pedig nem azért nem nősült meg eddig, mintha alapvetően idegenkedne a női nemtől – szeretője volt négy, de nem egyszerre, nyomozta ki róla leendő apósa –, hanem mert az energiáit pályakezdési és családi nehézségei emésztették fel. De egyikük érzelmei sincsenek másutt lekötve, így a félreértések kölcsönös tisztázása után szabad az út egymás felé.

A történetük egyébként arra is jó példa, nyílt kommunikációval mennyi fájdalomtól kímélhetjük meg magunkat. Ha Ida nem fagyna bele a jégkirálynő szerepébe, büszkén hangoztatva, hogy őt kidobták a kolostorból, a férje nem hinné azt, hogy bizonyára valami irtóztató bűnt követett el. Ha a maximálisan disztinált és zárkózott Csaba pedig nem vonakodna elárulni a feleségének, miért volt égető szüksége a pénzére, Ida nem vélné szinte a legutolsó oldalig a férfi hűgát a szeretőjének. Az viszont már egy másik regény volna. ■